

HOLISTIC STRATEGIES OF COGNITION AS A PROBLEM OF THE PHILOSOPHY OF EDUCATION

ХОЛІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПІЗНАННЯ ЯК ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Poplavska Tetiana

ORCID: 0000-0003-2492-8068

Ph.D, docent South Ukrainian National

Pedagogical University named after K.D.Ushinsky

Odessa, Staroportofrankovskaya 26,65000

Fedorova Inna

ORCID: 0000-0002-6345-2309

as. prof.

Odessa State Agrarian University

Panteleimonovskaya 13, 65012

Анотація. У доповіді аналізується криза класичної теорії пізнання, обґрунтовується необхідність зміни світоглядної парадигми та створення цілісної картини світу. Досягнення цієї мети бачиться авторами у розвитку та популяризації холистичних стратегій пізнання.

Ключові слова: теорія пізнання, парадигма, пазнавальні стратегії, холізм, філософія освіти.

Abstract. The report analyzes the crisis of the classical epistemology, substantiates the need to change the worldview paradigm and create a more holistic picture of the world. The achievement of this goal is seen by the authors in the development and popularization of holistic cognitive strategies.

Key words: epistemology, paradigm, holism, cognitive strategies, philosophy of education.

Одним із досягнень філософії ХХ століття стало конституювання нового уявлення про мету знання, яке полягає не в точному відображенні дійсності і не у відкритті істини, а у забезпеченні найбільш ефективної координації взаємодії різних верств культури. Проблеми пізнання нерозривно пов'язані із соціальним буттям людини, з осмисленням людської діяльності взагалі. Людина завжди прагнула мати осмислену картину того, що відбувається. Це стає можливим лише на основі раціонального та емоційного возз'єднання елементів соціального та індивідуального досвіду в цілісну картину буття, яка одночасно виконує сенсоутворюючу функцію людської діяльності.

Досягнення філософії ХХ століття свідчать про те, що до «класичної» теорії пізнання повинні бути внесені серйозні корективи, оскільки сама парадигма науки суттєво змінилася. «Наше соціально-орієнтоване розуміння

того, як речі реально існують, серйозно застаріло. Ми є ньютоніанцями в ейнштейнівському світі» [1], - так цю думку прокоментував сучасний західний мислитель Р.М. Беллах.

У культурній специфіці сучасної науки має місце незадоволеність положеннями класичної теорії пізнання. У зв'язку з цим можна позначити два блоки проблем. Перший пов'язаний з тим, що формально-логічна картина світу в міру своєї еволюції призвела до поступової втрати смислів буття і навіть утвердження його абсурдності. Другий блок проблем пов'язаний з тим, що, досліджуючи проблеми буття, класична теорія пізнання призвела до поступового наростання відчуження між людиною, її свідомістю та буттям загалом. Одночасно «прагнення до цілісної, нероз'ємної картини світу ймовірно глибинна, важко насичувана потреба людини» [2].

Відновлення початкової цілісності картини буття можливе лише з формуванням сучасного погляду на пізнання з нових позицій. Необхідність якогось іншого підходу до пізнання, окрім виробленого класичною теорією пізнання, відчувається у філософії протягом усієї сучасної історії, виражаючись у прагненні до якоїсь органічної теорії пізнання, що долає неповноту і водночас експансію суто ментального бачення пізнання. Найбільш чітко цю думку сформулював М.К. Мамардашвілі, який наголосив на необхідності «нових інтерпретацій всієї пізнавальної діяльності людини» і, відповідно, необхідності створення «нового предметного поля, вже не теорії, а скоріше філософії пізнання» [3]. Відомо, що часто нове виявляється «добре забутим старим».

Сучасна епоха з властивим їй розмахом досягнень наукового розуму, втіленого у різноманітті засобів техніки і технології, особливо потребує відновлення прав традиційних норм і цінностей, здатних пом'якшити її протиріччя. Для цього необхідне філософське пізнання людини і буття з таких гносеологічних позицій, які не виключають традиційні норми та цінності з ментального поля дослідження, які не піддаються логічному аналізу, а приймають їх як парадигмальні підстави системи пізнання. Соціально-етичні та гуманітарні проблеми не повинні бути чимось супутнім пошуку істини, а повинні розглядатися як необхідна умова ефективної трансляції істини. «Метафізичні істини не обмежувалися знаннями про природу, вони завжди включали знання про належне, тобто відповідали на питання про те, якими повинні бути мир і людина. Істина як гносеологічна категорія завжди виступає у єдності з етико-аксіологічними характеристиками людської духовності» [4].

У сучасному світі загострився хворобливий і не передбачуваний за своїми наслідками процес зміни світоглядної парадигми, що лежить в основі всієї сучасної культури та самого способу життя. Сама можливість уявлення про світ як органічне ціле стоїть під питанням. Слова основоположника і головного теоретика французького персоналізму Е. Муньє, сказані майже п'ятдесят років тому, залишаються актуальними і для сучасної ситуації: «Є два види інфляції сучасного безладдя, які символічно пов'язані між собою: інфляція грошей та інфляція ідеології; перша паразитує на матеріальному житті, друга - на житті духовному, у результаті особистість позбавляється необхідності брати на себе відповідальність перед діяльністю»[5].

Культура вже давно зазнала секуляризації, і класична філософія відіграла в цьому процесі особливу роль, яка для свого часу була закономірною. Але саме у рамках філософського пізнання відбулося й усвідомлення необхідності повернення до традиційних цінностей культури на основі створення холістичної картини світу. Однак створення такої картини світу неможливе без впровадження у пізнавальну практику холістичних стратегій, в яких властиві класичній теорії пізнання формально-логічні методи застосовуються на основі об'єктивованих металогічних принципів, що репродукують ціннісні домінанти процесу пізнання. Або інакше кажучи: процес пізнання відбувається з урахуванням об'єктивованих традиційних ціннісних принципів культури, що мають металогічне обґрунтування.

Якщо в традиційній теорії пізнання домінуючу роль відіграє наукове пізнання, а всі інші форми знання вважаються другорядними або неадекватними (міф, релігія, мистецтво), то в холістичній теорії пізнання між різними формами пізнання існує взаємозв'язки, що надають їй стабільну якість цілісності, а основною властивістю такої структури є її здатність до трансформації, яка робить систему поліваріантною та дозволяє їй зберігати свої якості при заміні одних елементів іншими та при зміні якості складових елементів системи. Ця здатність дозволяє за несхожими явищами вловити єдину сутність, за несхожими елементами виявити єдину структуру [6], що передбачає рівноправність таких елементів знання, які містяться у міфології, релігії, моралі, філософії, науці, мистецтві, праві. При цьому всі вони мають внутрішній взаємозв'язок, представляючи його нероздільні, злиті компоненти, які відповідають різним сторонам людської природи, а отже, різним каналам здобуття знання про світ. Зміст міфологічного, наукового, релігійного,

філософського, художнього, правового знання разом утворюють цілісне знання, з одного боку, з другого, саме це цілісне знання продукується кожної з цих форм. Змінюються лише взаємовідносини між цими елементами структури: всі вони визнаються рівноправними і необхідними при створенні холистичної картини буття, оскільки відповідають можливостям людини пізнання світу.

Отже, початком філософських побудов має стати якщо не сама істина, то знання, яке безпосередньо пов'язане з нею. Тобто підставою пізнання мають виступати металогічні – надлогічні – принципи. Наприклад, більшість держав Європи сьогодні відмовилися від смертної кари. Цей захід може бути обґрунтовано суто раціональними доказами, а скоріш релігійно-етичними принципами, хоча не можна сказати, що у релігії немає своєї раціональності. Це рішення обґрунтоване якраз металогічними принципами людської культури, які мають релігійне походження: по суті, всі релігійні заповіді – сучасною мовою – моральні заповіді, – причому у різних релігійних системах є металогічними принципами. Цілісне або холистичне знання необхідне для дослідників точних і природничих наук так само, як і для гуманітаріїв, оскільки технічні нововведення сучасної науки і виробництва вже неодноразово могли б призвести до самознищення людства. Тому впровадження методів формування цілісного знання у підростаючого покоління є не лише проблемою педагогіки, а й проблемою філософії освіти, як більш об'ємної та цілісної системи гуманітарного знання, що поєднує в собі низку наук про людину та її місце у системі світобудови.

Отже, необхідність впровадження холистичних стратегій пізнання як принцип і метод філософії обумовлена наступними факторами. По-перше, тим, що філософське знання за своїм визначенням прагне дати найбільш адекватну картину буття із зазначенням його першооснови. Цієї мети не можна досягти, спираючись лише на методологію раціональної логіки, оскільки людський розум є частиною цілісного буття і не може будувати висновки про буття зі сторони. По-друге, буття у його ірраціональних проявах, аналізоване у межах методології «класичної» філософії, у відриві від досягнень інших форм знання, втрачає сенс, оскільки перестає адекватно відбивати картину буття.

Джерела:

1. Цит. по: Маркова Л.А. Теология в эпоху постмодернизма // Вопросы философии. 1999. № 2. С. 122.

2. Гуревич П.С. Диагноз исторического космоса // Мангейм К. Диагноз нашего времени. М.: Юрист, 1994. С. 691.
3. Мамардашвили М.К. Стрела познания. Набросок естественноисторической гносеологии. М.: Наука, 1996. С. 82.
4. Дмитриева Л.М. Религия в технизированном обществе. Омск: Знание, 1996. С. 46.
5. Мунье Э. Манифест персонализма. М.: Республика, 1999. С. 181
6. См.: Боров Ю.Б. Структурализм: история, теория, практика // Историко-философский сборник. 1974. С.144-152.